

ŚWIĘTOKRZYSKIE
101
CIEKAWOSTEK
Anna Góra-Klauzińska / Anna Benicowicz-Mlągza

ŚWIĘTOKRZYSKIE

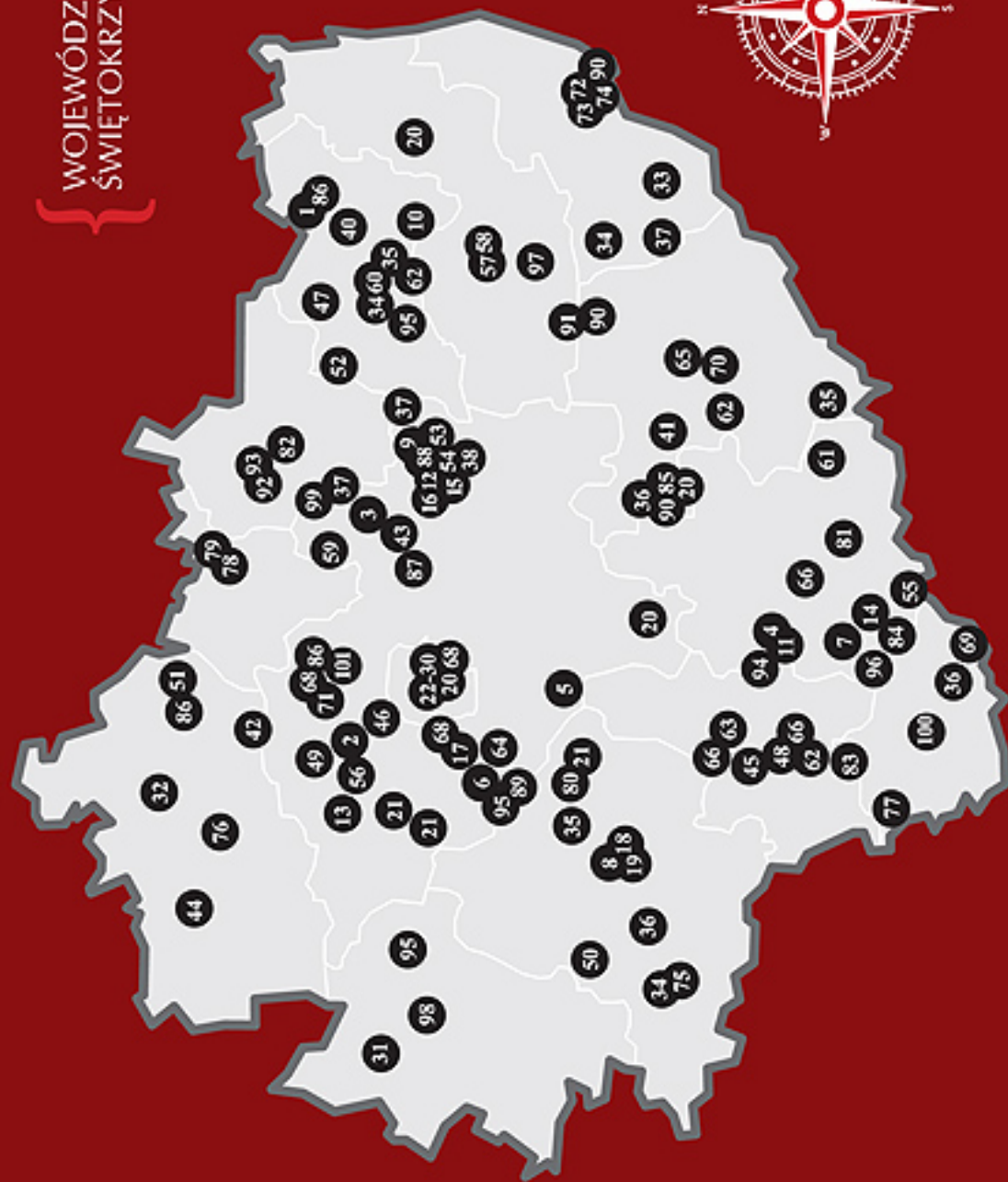
101

CIEKAWOSTEK

Anna Góra-Klauzińska / Anna Benicewicz-Miazga

ŚWIĘTOKRZYSKIE REGION 101 HIGHLIGHTS

Wstęp / Legenda

Introduction / Legend

■ Świętokrzyskie 101 Ciekawostek to albumowy przewodnik, który przedstawia duże i małe atrakcje województwa świętokrzyskiego. Opisy zawierają najważniejsze informacje, wraz z lokalizacją, namiarami GPS oraz podstawowymi informacjami na temat zwiedzania. Przy każdym obiekcie znajdują Państwo dodatkowo ikony określające jego charakter. Godziny otwarcia wielu muzeów, kościołów itp., dostępność dodatkowych atrakcji oraz pokazów rzemiosła i warsztatów zależą od pory roku - polecamy sprawdzić dostępność telefonicznie lub przez internet.

■ The Świętokrzyskie Region 101 highlights is a photographic guidebook which presents large and small attractions of the region. The descriptions contain the most important information, including location with GPS coordinates as well as basic sightseeing information. Additionally, there are icons of most characteristic features of each attraction. Opening hours for visitors of numerous museums, churches, etc., additional attractions as well as crafts' shows and workshops depend on seasons – telephone or Internet booking recommended.

długi czas zwiedzania
long visit

ograniczony czas zwiedzania
restricted time of sightseeing

czas zwiedzania bez ograniczeń
time of sightseeing without restrictions

zadzwoń / sprawdź www
call / check website

dla dzieci
child-friendly

imprezy / festyny / koncerty
events / concerts / festivals

krajobraz
landscape

punkt widokowy
view point

las w pobliżu
forest nearby

woda w pobliżu
water nearby

rekreacja / sport
recreation / sport

teren spacerowy
walking area

miasto / architektura
city / architecture

muzeum
museum

obiekt sakralny
sacral

zabytek techniki
technical monument

zamek / pałac / ruiny
castle / palace / ruins

architektura drewniana
wooden architecture

ciekawostki geologiczne /
archeologia
geological attractions /
archeology

pokazy rzemiosła / warsztaty
craft shows / workshops

szlak literacki
literary trail

3 { Bodzentyn – ruiny zamku Bodzentyn – castle ruins

Location: Bodzentyn, Słoneczna Street,
municipality: Bodzentyn

GPS: N: 50° 56' 29" E: 20° 57' 7"

Sightseeing information: Open all year. Car
park in the vicinity. Admission free.

Okolice Bodzentyna to piękne tereny, każdy fotograf krajobrazu znajdzie tu coś dla siebie. / Bodzentyn is surrounded by beautiful areas where every landscape photographer may find something for himself.

■ Początki miejscowości sięgają XI w., gdy tereny te nadano biskupom krakowskim. Prawa miejskie Bodzentyn uzyskał z woli biskupa Bodzanty w latach 1348–55 i zaczął się dość szybko rozwijać. Bez istotnych zmian zachował się dawny (z XVI i XIX w.) układ urbanistyczny miasta. W II poł. XIV w. biskup Florian z Mokrska wznosił na cyplu nad Psarką zamek. Powiększył go kardynał Zbigniew Oleśnicki, a bp Franciszek Krasieński zamienił w renesansową rezydencję. Użytkowany przez biskupów krakowskich do 1788 r. po rozbiorach został zamieniony w spichlerz, a następnie w szpital wojskowy. Opuszczony popadł w ruinę. Do dziś zachowały się trzy dwupiętrowe skrzydła i renesansowy portal bramy wjazdowej. Widoczne są w murach obramowania okien z zachowanymi herbami Ślepowron (bpa Krasieńskiego) oraz Nałęcz (bpa Gembrickiego).

■ The beginnings of the settlement date back to the 11th century where the area was conferred on the Bishops of Kraków. Civic rights were granted to Bodzentyn by Bishop Bodzanty in the years 1348–55. The following years witnessed a rapid development of the town. The former urban layout of the town (16th and 19th centuries) is preserved almost without any changes. In the second half of the 14th century Bishop Florian of Mokrsko had a castle built at the Psarka River. The construction was enlarged by Cardinal Zbigniew Oleśnicki and Bishop Franciszek Krasieński transformed it into a Renaissance residence, occupied by the Bishops of Kraków until 1788. After the partitions of Poland, the castle was used as a granary and then a military hospital. Deserted, it fell into ruin. At present, there are three two-storey wings and a Renaissance portal of an entrance gate to be admired. There are also some window frames with coats of arms of Ślepowron (Bishop Krasieński's) and Nałęcz (Bishop Gembricki's).

3 { Bodzentyn

Lokalizacja: Bodzentyn ul. Słoneczna, gmina
Bodzentyn

GPS: N: 50° 56' 29" E: 20° 57' 7"

Informacje o zwiedzaniu: Obiekt całoroczny,
otwarty. W pobliżu parking. Brak opłat za
zwiedzanie.

9 { Czarownica Świętokrzyska Świętokrzyska Witch

Location: Łysa Góra

GPS: N: 50° 51' 39" E: 21° 2' 50"

Sightseeing information: Witches' sabbaths at full moon. Requirements: a broomstick and predispositions to being a witch. Cats are welcome.

■ W Polsce, w powszechnej świadomości i prawie wszystkich legendach, historia czarownicy jest związana z Łysą Górą. To tam było miejsce działalności zielarek oraz spotkań osób przekazujących „wiedzę tajemną” jej adeptom. W kulturze pogańskiej oznaczało to święta na cześć słowiańskich bóstw, palenie ognia i rytualne tańce. Z czasem Łysa Góra została skojarzona z miejscem sabatów. Również dziś pasmo Łysogór osnute jest tajemnicą i łączy się z nim moc legend. Według nich podczas sabatów czarownice miały nie tylko jeść, pić czy tańczyć, ale i czarować do „pierwszego piana kura”, a na spotkania zlatywały się na miotłach. A dziś po latach prześladowań i pomówień znów są piękne, młode i utalentowane. Słowo magia, które kiedyś budziło lęk, stało się określeniem pożądanym i pociągającym. To sprawiło, że Świętokrzyska Czarownica nie została przeniesiona do lamusa, ale stała się symbolem regionu.

9 { Łysa Góra

Lokalizacja: Łysa Góra

GPS: N: 50° 51' 39" E: 21° 2' 50"

Informacje o zwiedzaniu: Złoty Czarownic w bliżej nieokreślonych terminach, w czasie pełni. Wymagana miotła oraz kwalifikacje na Wiedźmę. Mile widziane koty.

■ In Poland, in almost all legends and in public awareness, witches' stories are inseparably connected with Łysa Góra (Bald Mountain), the place where herbalists used to meet and share their secret knowledge with learners. In pagan culture, such gatherings took place during festivals when Slavic deities were worshipped with fires and ritual dances. In time, Łysa Góra grew to be associated with witches' sabbaths. The Łysogóry Mountain Range is also surrounded by mystery and legends, according to which witches were not only meeting there to eat and drink but also to cast spells until the first rooster's crow at the crack of dawn. Nowadays, after years of persecution and slander, they are beautiful, young and talented. The word *magic*, which in the past aroused anxiety has become a desired and attractive term. That is why the Świętokrzyska Witch has not been forgotten but has become a symbol of the region.

18 Jędrzejów – Muzeum im. Przytkowskich The Przytkowsky Museum of Jędrzejów

Location: Jędrzejów, Tadeusz Kościuszko Square 7/8, municipality: Jędrzejów
Tel.: +48 41 3862445

GPS: N: 50° 38' 20" E: 20° 18' 14"

Sightseeing information: Open all year. Mondays closed. Visiting hours: 8am to 3pm, in summer 8am to 4pm. No organized car park. Paid admission.

Jędrzejów słynie z istniejącego tu od 1962 r. Muzeum im. Przytkowskich. Oprócz trzeciej pod względem ilości i wartości eksponatów – po Planetarium w Chicago i Science Museum w Oxfordzie – kolekcji zegarów słonecznych, przyrządów astronomicznych oraz ksiąg i prac naukowych poświęconych astronomii i gnomonice, Muzeum posiada dział grafiki i ekslibrisów, dział rzemiosła artystycznego i historyczny oraz dział gastronomii. W dwóch budynkach, zajmowanych przez Muzeum (dawny dom Przytkowskich oraz sąsiadującym budynku dawnej cysterskiej apteki) eksponowane są wnętrza o zabytkowym wyposażeniu – zabytkowe XVII i XVIII-wieczne meble, tkaniny i obrazy oraz jedyny w Polsce, niezwykle cenny, zbiór rokokowych kurdybanów. Pieczołowicie odtworzono też wnętrza domu Przytkowskich z początku XX w. Ze względu na pokaźną kolekcję zegarów, które były pasją Feliksa Przytkowskiego (gromadził je od 1895 r.) muzeum nazywane jest potocznie „muzeum zegarów”.

18 Jędrzejów

Lokalizacja: Jędrzejów, plac Tadeusza Kościuszki 7/8, gmina Jędrzejów
tel.: 41 3862445

GPS: N: 50° 38' 20" E: 20° 18' 14"

Informacje o zwiedzaniu: Obiekt całoroczny, w poniedziałki nieczynny. Zwiedzanie w godzinach od 8.00 do 15.00, w sezonie letnim do godziny 16.00. Brak zorganizowanego parkingu. Oplata za zwiedzanie.

Jędrzejów is famous for the Przytkowsky Museum established in 1962. It houses the third largest and most valuable collection of sun clocks, astronomical instruments as well as books and scientific works on astronomy and gnomonics (after the Planetarium in Chicago and Science Museum in Oxford). The Museum also has the sections of prints and ex-libris, artistic and historical craft as well as a restaurant. The two buildings of the Museum (the former residence of the Przytkowsky family and a nearby Cistercian chemist) present rooms of historic interior – antique furniture from the 17th and 18th centuries, tapestries and the only in Poland collection of Rococo cordovans. The interior of the Przytkowsky residence dating from the beginnings of the 20th century has been carefully reconstructed. Due to a large collection of clocks, a passion of Feliks Przytkowski, who collected them since 1895, the Museum is commonly called the museum of clocks.

30 { Kielce – Wzgórze Zamkowe

Kielce – Castle Hill

Location: Kielce, Zamkowy Square (National Museum), Panny Marii Square 3 (Collegiate Church)

Tel.: +48 41 3444014 (National Museum)

Tel.: +48 41 3446307 (Collegiate Church)

GPS: N: 50° 52' 8" E: 20° 37' 40"

Sightseeing information: Open all year. Paid car park. Paid admission to the National Museum. Opening hours 10am to 6pm. Free admission to the Italian Garden. Visit to the Cathedral only during masses. No photographs in the Cathedral.

■ Nad centrum Kielc króluje Wzgórze Zamkowe, na którym wznoszą się dwa najcenniejsze zabytki miasta – późnobarokowa Bazylika Katedralna oraz manierystyczny Pałac Biskupów Krakowskich. Pierwotna, romańska świątynia powstała w 1171 r. z fundacji biskupa krakowskiego Gedeona. Jej ściany oblicowane były ciosem z piaskowca i jest to jedyny zachowany element pierwotnego kościoła. Wewnątrz zwraca uwagę barokowy przepych wystroju oraz malowidła wykonane na przełomie XIX i XX w. przez bratanka Jana Matejki – Władysława. Główne wejście Bazyliki otwiera się na zachowaną niemal idealnie w pierwotnym kształcie rezydencję biskupów krakowskich, której budowę zlecił biskup Jan Zadzik. Pałac, wzniesiony w latach 1637–44 według projektu Jana Trewano, jest piękną budowlą o wysmakowanych, manierystycznych kształtach, z czterema wieżami oraz pięknym włoskim ogrodem na zachodnim stoku wzgórza. W ocalałych niemal cudem wnętrzach mieści się dziś Muzeum Narodowe oraz powstałe w 1938 r. Sanktuarium Marszałka Józefa Piłsudskiego. Niemal dokładną kopię pałacu znajdziemy kilkanaście kilometrów od Kielc – w Podzamczu Piekoszowskim. Ufundowany przez wybitnego magnata Jana Aleksandra Tarło nie miał tyle szczęścia co kielecki. Do dziś przetrwały tylko ruiny.

■ The Castle Hill, with two most precious monuments of the city, the late-Baroque Collegiate Church and the Palace of the Kraków Bishops, dominates the centre of Kielce. The Romanesque church was established in 1171 by Bishop Gedeon. Its walls were made of hewn stone, which is the only original element preserved until today. Inside, visitor's attention is drawn by Baroque splendour and paintings made at the turn of the 19th and 20th centuries by Jan Matejko's nephew, Władysław. The main entrance to the Basilica leads to the former summer residence of the Bishops of Kraków, founded by Bishop Jakub Zadzik. The structure, designed by Jan Trewano and erected between 1637 and 1644, is a magnificent mannerist building with four towers and a beautiful Italian garden. Currently, the palace is the main seat of the National Museum and the Marshal Józef Piłsudski Sanctuary established in 1938. Almost an exact copy of the palace is found several kilometres from Kielce, in Podzamcze Piekoszowskie. The structure, founded by a renowned magnate, Aleksander Tarło, was not as lucky as the Kielce palace. Today, only its ruins remain.

30 { Kielce

Lokalizacja: Kielce, Plac Zamkowy (Muzeum Narodowe), Plac Panny Marii 3 (Katedra)

tel.: 41 3444014 (Muzeum Narodowe)

tel.: 41 3446307 (Katedra)

GPS: N: 50° 52' 8" E: 20° 37' 40"

Informacje o zwiedzaniu: Obiekt całoroczny. Parking płatny. Wstęp do Muzeum Narodowego płatny. Muzeum czynne w godzinach 10.00-18.00 z wyjątkiem poniedziałków. Wstęp do ogrodu włoskiego bezpłatny. Możliwość wejścia do katedry tylko w czasie mszy. Zakaz fotografowania w katedrze.

30 { Kielce – Wzgórze Zamkowe
Kielce – Castle Hill

39 { Krajobrazy świętokrzyskie – Kielecka Szkoła Krajobrazu Świętokrzyskie Landscapes – Kielce School of Landscape

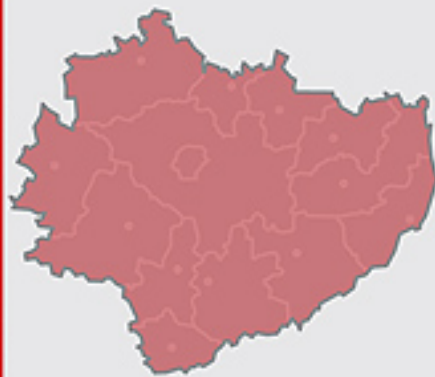
Location: Świętokrzyskie Region.

Sightseeing information: Open all year, the landscapes include the most characteristic hilly areas in the vicinity of Kielce, Bodzentyn, Tarczek and Łagów.

■ Piękno jakie prezentuje Świętokrzyskie urzeka różnorodnością form krajobrazu. Ziemia ta obrzeżona od zachodu Pilicą, od wschodu Wisłą, Nidą Czarną i Białą od południa, a od północy Kamienną i Czarną – wznosi się ku środkowi pasmem Gór Świętokrzyskich. Jodłowe puszcze i bukowe lasy otaczają kwarcytowe opoki Łysogór. Splywające ze wzgórz rzeki i strumienie wyrzeźbiły w lesistych zboczach malownicze wąwozy. W to niezwykle piękno stopniowo wdarł się człowiek, zmieniając powoli pierwotny krajobraz i przystosowując go do swych potrzeb. Naturalne bogactwa tej krainy przesądziły o tym, że zniknęły ogromne obszary puszc zastąpione uprawnymi polami. To one, pokrywane pasiastymi wzorami pagórki i wzgórze, stały się z czasem ważnym elementem krajobrazu, trwającym nadal mimo rozwoju przemysłu i zmian w strukturze wsi. Dokumentowaniem tych zmian, ale i niezwyklej urody ziemi świętokrzyskiej, od początku lat 60, zajmowali się twórcy słynnej Kieleckiej Szkoły Krajobrazu. Wielokrotnie nagradzani: Jan Pierściński, Janusz Buczkowski, Waclaw Cislowski, Tadeusz Jakubik, Jerzy Kamoda, Jan Spalwan stworzyli koncepcję, która oparła się burzom dziejowym i której dorobek jest nadal przywoływany przez młodych artystów fotografików.

■ The beauty presented in the Świętokrzyskie Region charms the visitors with its unique diversity of landscape forms. The land surrounded by rivers (the Pilica River from the west, the Vistula River from the east, the Nida Czarna River and the Nida Biała from the south and the Kamienna and Czarna Rivers from the north) remains hilly in the middle. Fir and oak forests surround quartzite mountains called Łysogóry. Winding rivers and streams sculpted many picturesque gorges. This beauty was gradually invaded by man, which changed the landscape adapting it to his own needs. Natural resources of the land led to the disappearance of great areas of forests and the formation of fields. The latter ones, forming striped patterns on hills and mountains, remain until today despite the development of industry and changes in the structure of the countryside. Since the beginnings of the 1960s, the changes together with the unique beauty of the Świętokrzyska Land were documented by photographers of the famous Kielce School of Landscape. Frequently awarded Jan Pierściński, Janusz Buczkowski, Waclaw Cislowski, Tadeusz Jakubik, Jerzy Kamoda and Jan Spalwan created a concept which resisted storms of history. Their artistic output is still frequently referred to by young photography artists.

39 { świętokrzyskie

Lokalizacja: województwo świętokrzyskie
Informacje o zwiedzaniu: Tereny całoroczne, otwarte. Najbardziej charakterystyczne, pagórkowate tereny występują w okolicach Kielc, Bodzentyna, Tarczka i Łagowa.

59 { Orzechówka – Muzeum Siekier

Orzechówka – Museum of Axes

Location: Orzechówka, in a private house of Adolf Kudliński, municipality: Bodzentyn
Tel.: +48 41 3120018, +48 603427282
GPS: N: 50° 59' 29" E: 20° 53' 36"
Sightseeing information: Open all year. No organized car park. Paid admission. Advance telephone booking necessary. Workshops for groups. Agritourism farm.

Widok ze wzgórza w Orzechówce. / View from the hill in Orzechówka.

■ To chyba najdziwniejsze, ale i najciekawsze muzeum w Polsce. Założył je właściciel gospodarstwa agroturystycznego „U Zielarza” w Orzechówce koło Bodzentyna – Pan Adolf Kudliński. Kowal z dziada pradziada, pasjonat zawodu, gawędziarz i wytwórca „ćmągi świętokrzyskiej” – nalewki ziołowej znakomicie działającej na dolegliwości żołądka i dróg oddechowych. W swoim gospodarstwie, oprócz kuźni, w której można wziąć lekcje kowalstwa i płatnerstwa; piramidy, w której cierpiący na schorzenia reumatyczne, wskutek promieniowania kosmicznego odczuwają wielką poprawę samopoczucia; Pan Adolf założył Muzeum gromadzące topory, maczugi, oszczepy i siekiery właśnie, o których mówi się tu, że potrzebne są od urodzenia (kołyska), do śmierci (trumna). Zgromadzono tu 1850 eksponatów, z których najstarszy pochodzi z 1720 r. Są też siekiery kamienne, które właściciel przywiózł ze Słowacji.

59 { Orzechówka

Lokalizacja: Orzechówka, na terenie prywatnej posesji Pana Adolfa Kudlińskiego, gmina Bodzentyn

tel.: 41 3120018, 603427282

GPS: N: 50° 59' 29" E: 20° 53' 36"

Informacje o zwiedzaniu: Obiekt całoroczny. Brak zorganizowanego parkingu. Wstęp płatny. Dojazd drogą gruntową. Wymagana rezerwacja telefoniczna. Możliwość zorganizowanych zajęć dla grup. Gospodarstwo agroturystyczne.

■ It is probably the strangest but also one of the most interesting museum in Poland. It was established by the owner of the agritourism farm “U Zielarza” in Orzechówka close to Bodzentyn, Adolf Kudliński. He comes from the family of smiths and is a passionate follower of this tradition. A story-teller and manufacturer of herbal liqueur excellent for stomach, digestion and breathing problems. Apart from a smithy where smithery and armour making lessons are held, there is a pyramid in which those who suffer from rheumatism seek to improve their well-being and a Museum of Axes, established by the owner and dedicated mostly to axes but also to hatchets, maces and spears. There are 1850 exhibits of which the oldest dates back to 1720. There are also stone axes brought by the owner from Slovakia.

90 { Turnieje rycerskie Knights' Tournaments

Location: Sandomierz, municipality: Sandomierz

GPS: N: 50° 40' 55" E: 21° 44' 58"

Sightseeing information: Regular events organized at different venues, mainly by the Town Hall. Easy access from the city. Paid car parks.

Location: Szydłów, municipality: Szydłów at the historic city wall

GPS: N: 50° 35' 27" E: 21° 0' 3"

Sightseeing information: Regular event. Car parks at the city walls.

Location: Ujazd, municipality: Iwaniska, at the national road no 758, Krzyżtopór Castle

GPS: N: 50° 42' 51" E: 21° 18' 33"

Sightseeing information: Regular event. Paid admission to the castle. Car park in the vicinity.

■ W całym województwie działają drużyny rycerskie, zajmujące się ochotniczo popularyzacją dawnych form walki. Chorągiew Rycerstwa Ziemi Sandomierskiej formalnie powstała w 1994 r. jako jedna z sekcji Ludowego Klubu Sportowego „Sandomierz”. Jej założycielem i kasztelanem jest Karol Bury. Chorągiew organizuje i bierze czynny udział w turniejach rycerskich w Sandomierzu (o Miecz Zawiszy Czarnego z Garbowa) i w Ujeździe (o Szablę Krzysztofa Baldwina Ossolińskiego). Międzynarodowy Turniej Rycerski o Miecz Króla Kazimierza Wielkiego w Szydłowie jest organizowany przez Bractwo Rycerskie Zamku Szydłów. Drużyna Rycerska Ziemi Chęcińskiej „Chorągiew FERRO AQUILAE” została założona w czerwcu 2010 r. z inicjatywy władz miasta i gminy Chęciny. Jej debiut miał miejsce podczas imprezy „Oblężenie Chęcińskiej Warowni”. Podczas turniejów poza pokazami dawnych sztuk walki organizowane są pokazy kawalerskie, tańców dworskich, pokazy szermiercze, spektakle teatralne.

■ Knights' regiments popularizing former martial arts operate in the entire region. The Regiment of Knights of the Sandomierska Land was established in 1994 as one section of the Folk Sports Club "Sandomierz". Its founder and castellan is Karol Bury. They are organisers of large, nationwide knights tournaments especially ones held in Sandomierz (Tournament for the Sword of Zawisza Czarny of Grabów) and in Ujazd (Tournament for the Sabre of Krzysztof Baldwin Ossoliński) held at the Krzyżtopór castle. The International Knights Tournament for the Sword of King Casimir the Great is organized by the Brotherhood of Knights of the Szydłów Castle. The FERRO AQUILAE Regiment of Knights of the Chęcińska Land was established in June 2010 at the initiative of local authorities. It made its debut during the reconstruction of the Chęciny Castle's Siege. During tournaments, various shows of cavalry, ancient dances and fencing as well as theatre performances are organized.

90 { Sandomierz Szydłów Ujazd

Lokalizacja: Sandomierz, gmina Sandomierz, Starówka

GPS: N: 50° 40' 55" E: 21° 44' 58"

Informacje o zwiedzaniu: Impreza plenerowa cykliczna, odbywa się w różnych punktach, głównie przy ratuszu. Możliwość dojazdu z kilku stron miasta. Parkingi płatne.

Lokalizacja: Szydłów, gmina Szydłów, przy zabytkowych murach

GPS: N: 50° 35' 27" E: 21° 0' 3"

Informacje o zwiedzaniu: Impreza cykliczna. Parking pod murami miejskimi.

Lokalizacja: Ujazd, gmina Iwaniska przy drodze 758, Zamek Krzyżtopór

GPS: N: 50° 42' 51" E: 21° 18' 33"

Informacje o zwiedzaniu: Impreza cykliczna. Wstęp na teren zamku płatny. W pobliżu parking.

95 { Wiatraki świętokrzyskie

Świętokrzyskie windmills

Location: Krasocin, municipality: Krasocin, at the national road no 786

GPS: N: 50° 53' 31" E: 20° 7' 12"

Sightseeing information: Open all year. Admission free. Currently renovated. Car park in the vicinity.

Location: Szwarzowice, municipality: Bodzechów, at the national road 751

GPS: N: 50° 53' 44" E: 21° 17' 26"

Sightseeing information: Open area, free access all year. No organized car park. The windmill closed.

Location: Tokarnia, municipality: Chęciny, Open-air Museum of Kielce Countryside, Ethnographical Park at the national road E77

GPS: N: 50° 45' 43" E: 20° 26' 9"

Sightseeing information: Open all year. Paid admission. Open 7 days a week. Opening hours depend on the season.

Jest taka opowieść o gospodarzu, co to wskazywał drogę mówiąc: Pójdziecie panie prostą drogą przez las i dalej łąką w lewo do lasu, dalej w prawo i od rozstajnych dróg w lewo. Gdybyście zobaczyli wiatrak to znaczy panie, żeście zabłądzili.

There is a story about a farmer showing someone the way: "You will go that way through a forest and further through a meadow, then you turn left into yet another forest, then further right until you reach a crossroad. If you see a windmill then it means you got lost."

■ W regionie świętokrzyskim młynarstwo wietrzne najlepiej rozwijało się w XIX w. na terenach uprawnych i wietrznych – na terenie powiatu sandomierskiego, łżeckiego, opatowskiego i lipskiego. Sporo tych obiektów znajdowało się także w okolicach Jędrzejowa, Włoszczowy i Stopnicy. Ostatnie młyny napędzane energią wiatru pracowały jeszcze w latach 50-tych XX w. Mapy topograficzne z końca lat 30-tych pokazują, że na obszarze obecnego województwa świętokrzyskiego działało niemal 400 wiatraków.

Większość z nich uległa zniszczeniu w czasie II Wojny Światowej. Następnie te, które się uchowały uległy rozbiórce lub zniszczeniu w połowie XX w.

W Szwarzowicach stoi wiatrak typu holenderskiego z XIX w., zbudowany z kamienia w zaprawie wapiennej. Pracował do 1955 roku (obecnie właścicielem jest Muzeum Wsi Kieleckiej) i do tego czasu nie przeprowadzano w nim większych zmian.

Murowany wiatrak typu holenderskiego w Krasocinie zbudowano w 1920 roku na planie koła. Działał do wybuchu II Wojny Światowej. Podczas I wojny światowej wykorzystywany był przez Austriaków i Rosjan jako punkt obserwacyjny. W 1980 roku otwarto w nim na krótko Muzeum Chleba.

Muzeum Wsi Kieleckiej – Park Etnograficzny w Tokarni, to piękny skansen, w którym znajduje się kilka odrestaurowanych wiatraków, translokowanych z różnych okolic Kielecczyzny:

- wiatrak z Grzmucina – wiatrak rolkowy (paltrak) z 1921 roku,
- wiatrak z Grzymałkowa – drewniany wiatrak typu holenderskiego z 1931 roku,
- wiatrak z Pacanowa – drewniany wiatrak typu holenderskiego z 1913 roku,
- wiatrak z Dębna – drewniany wiatrak koźlak z 1880 roku, nadal działający i okazjonalnie uruchamiany.

95 { Krasocin Szwarszowice Tokarnia

Lokalizacja: Krasocin, gmina Krasocin, przy drodze 786

GPS: N: 50° 53' 31" E: 20° 7' 12"

Informacje o zwiedzaniu: Obiekt otwarty, całoroczny. Brak opłat za zwiedzanie. Obecnie w remoncie. W pobliżu parking.

Lokalizacja: Szwarzowice, gmina Bodzechów, przy drodze 751

GPS: N: 50° 53' 44" E: 21° 17' 26"

Informacje o zwiedzaniu: Teren otwarty, całoroczny. Brak zorganizowanego parkingu. Sam wiatrak zamknięty.

Lokalizacja: Tokarnia, gmina Chęciny, Park Etnograficzny Muzeum Wsi Kieleckiej, przy trasie E77

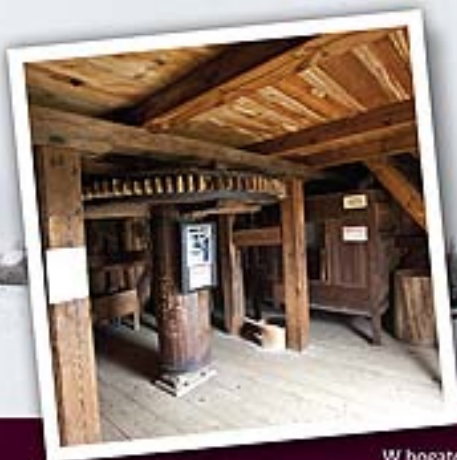
GPS: N: 50° 45' 43" E: 20° 26' 9"

Informacje o zwiedzaniu: Obiekt całoroczny. Wstęp płatny. W pobliżu parking. Otwarte 7 dni w tygodniu. Godziny zwiedzania zależne od pory roku.

95 { Wiatraki świętokrzyskie Świętokrzyskie windmills

W bogato wyposażonym wnętrzu wiatraka z Grzmucina znajduje się stała ekspozycja „Miełe się pszeniczka. Wiatraki i młynarstwo wietrzne na Kielecczyźnie”.

In the well equipped windmill from Grzmucin there is a permanent exhibition entitled: Windmills and wind milling in the Kielce Region.

The 19th century saw the greatest developments in wind milling in the Świętokrzyskie region, particularly in Sandomierski, Hżecki, Opawski and Lipski powiats. Numerous wind mills were also situated in the vicinity of Jędrzejów, Włoszczowa and Stopnica. Most recent mills powered by wind were used until the 1950s. Topographical maps from the 1930s show about 400 wind mills in the area of the present Świętokrzyskie Region. Most of them were destroyed in World War II and those which remained were pulled down or disappeared as the result of wear in the middle of the 20th century.

A stone Tower mill from the 19th century is situated in Szwarzowice. It is built of stone and lime mortar. It was used until 1955 and currently it is owned by the Open-air Museum of Kielce Countryside. Until its transfer to the Museum no significant changes were made to it.

A stone Tower mill in Krasocin, used until the outbreak of World War II, was built in 1920. During World War I it was used by the Austrians and Russians as an observation point. In 1980, the Museum of Bread was opened in the windmill.

The Open-air Museum of Kielce Countryside, Ethnographical Park in Tokarnia is a beautiful skansen with several renovated windmills transferred to the Museum from various parts of the Kielce region:

- a windmill from Grzmucin from 1921,
- a wooden Smock mill from Grzymałków from 1931,
- a wooden Smock mill from Pacanów from 1913,
- a Post mill from Dębno from 1880, still operating and occasionally started.

Wiatrak w Krasocinie jest obecnie w remoncie i być może niedługo odzyska swój dawny blask.

The windmill from Krasocin is currently being renovated and soon it will be restored to its former glory.

Redakcja

Anna Góra-Klauzińska
Kadeska Art
Kielce, ul. Barwinek 5 / 53
www.kadeskaart.com.pl

Anna Benicewicz-Miazga
ABMprojekt
Kielce, ul. Kaznowskiego 11a / 11
www.abmprojekt.com.pl

Wybór zdjęć i projekt graficzny

Anna Góra-Klauzińska, Anna Benicewicz-Miazga

Projekt okładki

Anna Góra-Klauzińska, Anna Benicewicz-Miazga

Skład komputerowy

Anna Góra-Klauzińska, Anna Benicewicz-Miazga

Zdjęcia

Anna Góra-Klauzińska, Anna Benicewicz-Miazga

Dziękujemy Patrykowi Ptakowi, Stadninie Konii Arabskich, Bibliotece w Śmiłowie, Pałacowi w Kuzozwękach, Dworkowi M.Reja w Nagłowicach za udostępnienie fotografii

W roli Czarownicy wystąpiła Katarzyna Miazga

Teksty

Teresa Wojska

Tłumaczenie na język angielski

Elżbieta Mokijewska

Druk i oprawa

Apla Sp.j. Oficyna poligraficzna
ul. Sandomierska 89, Kielce
tel.:41 344 16 82

Wydanie pierwsze 2012 r.

Wykonano na zlecenie

Urzędu Marszałkowskiego Województwa Świętokrzyskiego
al. IX Wieków Kielc 3
25-516 Kielce
www.sejmik.kielce.pl

Wszelkie prawa zastrzeżone. Reprodukacja oraz adaptacja całości lub części niniejszej publikacji niezależnie od zastosowanych technik wymaga pisemnej zgody autorów.

Copyright ©

Anna Góra-Klauzińska, Anna Benicewicz-Miazga
Kielce 2012